

Forskning i byhistorie

Henrik Fangel

Fortid og Nutid december 1993, hefte 4, s. 300–302.

I dagene 28.-30. oktober 1992 afholdt Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) et seminar om byhistorie på kursuscentret Haraldskjær ved Vejle, hvor 25 lokalhistorikere mødtes for at drøfte temaer og tendenser i de seneste årtiers byhistoriske forskning.

Seminaret var bygget op omkring fem oplæg af forskere, der inden for de seneste år har markeret sig med byhistoriske undersøgelser, men også deltagerne selv havde på forhånd gennem korte skriftlige oplæg givet udtryk for deres opfattelse af og deres erfaringer med byhistoriske problemstillinger. De temaer, som gik igen i flere af disse oplæg, blev diskuteret i grupper, og denne gruppediskussion kom især til at dreje sig om tilrettelæggelsen af de store, sammenfattende byhistorier. Der var bred enighed om, at det er nødvendigt med en meget stram redaktion, når sådanne byhistorier skal udarbejdes. Redaktionen må nødvendigvis have meget frie hænder til at gribe ind i de enkelte medarbejders afsnit for at sikre helhed og sammenhæng.

Det var også de store byhistorier, der var temaet for seminarets første indlæg, hvor arkivar, dr.phil. Ole Degn, Landsarkivet for Nørrejylland, gav et overblik over dansk byhistorisk forskning gennem de sidste årtier specielt med henblik på de store byhistorier. Hans indlæg er bragt i *Fortid og Nutid* 1993, s. 59–72.

En af de store, nyere byhistorier er Frederikssunds historie, hvis første bind er omtalt i *Fortid og Nutid* 1989, s.

101–103, og hvis andet bind er på vej i trykken. Værkets forfatter, lektor Knud Christoffersen, Frederikssund, kom i sit indlæg navnlig ind på de politiske forhold i bysamfundet, som meget ofte er et lidt forsømt område i de byhistoriske fremstillinger. Han pegede på en række overordnede synsmåder i beskrivelsen af denne side af byernes udvikling.

Overarkivar Henrik Fode, Erhvervsarkivet, behandlede i sit oplæg om by og land et tema, som er vigtigt i beskrivelsen af byen ikke mindst fra midten af forrige århundrede, da mange nye bycentre udvikledes. Henrik Fode kom især ind på det kildemateriale, som findes til belysning af by-og-landproblematikken, og gav mange nyttige eksempler på, hvorledes dette kildemateriale kan anvendes. Der var hos seminardeltagerne en klar forståelse af, at en bys historie ikke kan skrives, uden at forholdet til oplandet inddrages, men der var også enighed om, at det ikke er rimeligt at tage de administrative grænser, der blev skabt i 1970, som bestemmende for det område, en byhistorie skal omfatte. Sognehistorie og byhistorie er to meget forskellige genrer.

Forskningsbibliotekar, dr.phil. John T. Lauridsen, Det Kongelige Bibliotek, tog i sit oplæg udgangspunkt i den bog om *Klatteup. Et arbejderkvarter i Esbjerg 1890–1990*, som han netop var ved at lægge sidste hånd på. Temaet var kvarterdannelse og kvarterudvikling, som er et meget væsentligt aspekt at få med, når en by og dens historie skal beskrives. John T. Lauridsens overvej-

elser er trykt i *Fortid og Nutid* 1993, s. 99–118.

Men også forstaden blev inddraget i diskussionen på seminaret. Arkivar Poul Sverrild, Hvidovre Kommunes Lokalhistoriske Arkiv, gjorde i et kort oplæg rede for sine overvejelser omkring definitionen af, hvad en forstad egentlig er. Disse overvejelser er senere udkommet på tryk i *Fortid og Nutid* 1992, s. 237–251 (se også Peter Dragsbos kommentar hertil i *Fortid og Nutid* 1993, s. 57–58). Oplægget gav anledning til en diskussion bl.a. om forstædernes struktur. Forstaden er uden et egentligt centrum, men der kan være tale om flere centre – et politisk-administrativt centrum, et forretningscentrum og et kulturelt centrum. Meget ofte er der tale om planlagte centre, som et resultat af byplanlægges indsats. Men også i de gamle købstæder spiller byplanlæggerne en væsentlig rolle. Alle byer fik fra 1960'erne en centerplan, hvis mål i realiteten var at affolke de gamle bycentre, der skulle reserveres for detailhandelen. Senere erkendtes det uhensigtsmæssige heri, og følgen blev de store citycentre uden for bykerne, som også kan ses i forstæderne.

Forstaden kan også opfattes som en miljøtype på linje med f.eks. stationsbyen, der som miljøtype døde engang mellem 1930 og 1970. Funktionelt er forstaden måske nok under afvikling, således som Poul Sverrild hævder, men den står alligevel som et klart eksempel på den miljøtype, som stærkest har præget byudviklingen siden slutningen af forrige århundrede: Det rene boligkvarter, som også i høj grad har sat sit præg på de gamle købstæder. På mange måder er vore byer således kommet til at ligne hinanden i struktur og funktion, og det uafhængigt af, om der er tale om en gammel købstad, en stationsby eller en forstad.

De store, sammenfattende byhistoriske fremstillinger kom til at præge diskussionen på seminaret stærkt. Det

skyldtes ikke mindst, at flere af deltagerne havde erfaringer hermed eller stod over for at skulle i gang med et sådant arbejde, men det førte også til en diskussion af den mere kortfattede byhistorie som en vigtig genre. Den forudsætter ganske vist den store, sammenfattende byhistorie eller i hvert fald omfattende byhistoriske undersøgelser som sit grundlag, men har til gengæld den fordel, at den i sin kortfattede måske bedre kan få fat om sammenhængen og helheden end den store byhistorie. Som eksempler på sådanne kortfattede, helt nye byhistorier kan nævnes bøger om Grenå, Horsens og Haderslev (sml. anmeldelse i *Fortid og Nutid* 1993, s. 251–253).

Fra flere sider efterlystes sammenlignende, byhistoriske undersøgelser. Det er en genre, som kun har givet sig meget få udslag i Danmark, men som f.eks. er drevet meget ihærdigt i Sverige og i Tyskland (se Ortwin Pelcs artikel nedenfor). Det blev også betonet, at det i den byhistoriske fremstilling – uanset om den er kort eller lang – er nødvendigt at have et udblik til Danmarks-historiske og europæiske sammenhænge. Man må hele tiden bevæge sig fra et lokalt til et mere overordnet perspektiv. Kun herved er det muligt at forstå den lokale sammenhæng.

Et udblik fik seminarets deltagere i et indlæg fra en tysk byhistoriker, Dr. Ortwin Pelc, der netop var blevet udnævnt til vicemuseumsdirektør ved bymuseet i Rostock. Ortwin Pelc gav et overblik over den byhistoriske forskning i Tyskland og omtalte og kommenterede i tilknytning hertil de byhistoriske fremstillinger, som inden for de seneste årtier er udgivet i landet Slesvig-Holsten. Ortwin Pelcs generelle overblik over den byhistoriske forskning i Tyskland bringes i dansk oversættelse i dette nummer af *Fortid og Nutid*, s. 303–309.

Seminarets deltagere kunne drage hjem med bevidstheden om, at der sker meget inden for den byhistoriske forsk-

ning i disse år, men at det især er de store, byhistoriske fremstillinger, som præger billedet og vil gøre det i endnu nogle år. Mange kræfter og ressourcer

bindes på denne måde, således at grundlæggende detailstudier og sammenlignende undersøgelser i nogen grad forsømmes.